

НАПРЯМ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-274-9-1>

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА УМОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

Приходько Володимир Панасович

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних економічних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Сучасний етап світогосподарського розвитку характеризується прискореними темпами науково-технічного прогресу та зростаючою інтелектуалізацією основних факторів виробництва. Інтенсифікація досліджень та розробка на їх основі новітніх технологій, вихід на світові ринки та міжнародна інтеграція науково-виробничої сфери в рамках глобальної економіки фактично стали стратегічною моделлю економічного зростання для індустріально розвинених країн. До того ж інтелектуальні ресурси разом із новітніми технологіями не лише визначають перспективи господарського зростання, а й служать показником рівня економічної незалежності та добробуту країни, її національного статусу (табл. 1). У системі глобальних економічних зв'язків вони перетворюється на один з найважливіших факторів, що визначають конкурентоспроможність національних економік, для яких сенсом взаємодії дедалі виразніше стає орієнтація на створення технологічних інновацій загальносвітового застосування, що мають перспективні міжнародні ринки збуту та інтегрують інноваційні системи окремих країн й економіко-географічних регіонів.

Перехід до інноваційного типу розвитку в сучасних економіках розвинутих країн перетворюється на постійно діючий фактор та перебуває у центрі якісних, кількісних та структурних змін в національних економіках, де відбуваються безпрецедентні за складністю та часто непередбачувані зміни.

Розвиток інновацій в світі спричинює не лише зміну технологічних та світогосподарських укладів, а й призводить до глибокої структурної перебудови як усієї світової економіки, так й економіки будь-якої держави на основі принципово нових технологій, нових механізмів та інструментарію відтворення капіталу, тощо.

Таблиця 1

Періодизація змін технологічних укладів у світовому техніко-економічному розвитку та їх характеристика

Характеристики укладу	Цифровий індикатор технологічного укладу					
	1	2	3	4	5	6
Ембріональна фаза	1770	1830	1880	1930	1970	2010
Фаза зростання	1790	1847	1897	1943	1983	2021
Фаза зрілості	1830	1880	1930	1970	2010	2050
Ключовий фактор	Текстильні машини	Паровий двигун, верстати	Електродвигун, сталь	Двигун внутрішнього згоряння, нафтохімія	Мікроелектроніка	Нанотехнології
Ядро технологічного укладу	Текстильна пр-ть, текстильне машинобудування, виплавка чавуну, обробка заліза, будівництво каналів, водяний двигун	Паровий двигун, залізничне будівництво, транспорт, машино-, пароплавобудування, вугільна, верстатостроительна пр-ть, чорна металургія	Електротехнічне, важке машинобудування, виробництво та прокат сталі, лінії електропередач, неорганічна хімія	Автомобіле-, тракторобудування, кольорова металургія, виробництво товарів тривалого користування, косметичні матеріали, органічна хімія	Електронна пр-ть, обчислювальна, оптиковолокна техніка, програмне забезпечення, телекомунікації, роботобудування, інформаційні послуги	Наноелектроніка, молекулярна та нанофотоніка, наноматеріали та покриття, наногетерогенні системи та біотехнології, наносистемна техніка, наоболаднання
Переваги	Механізація та концентрація виробництва на фабриках	Зростання масштабів та концентрації виробництва на основі використання парового двигуна	Підвищення гнучкості виробництва на основі використання електродвигуна, стандартизація виробництва, урбанізація	Масове та серійне виробництво	Індивідуалізація виробництва та споживання, підвищення гнучкості виробництва	Зниження енерго та матеріаломісткості виробництва, конструювання матеріалів та організацій із заданими властивостями

Джерело: згруповано автором

За таких умов економічний розвиток набуває якісно нового характеру, визначальні риси якого видаються такими:

По-перше, переміщення інноваційного процесу як процесу створення, поширення та використання інновацій у центр якісних, кількісних, структурних та інших концептуальних змін світової економіки.

По-друге, перетворення інноваційного процесу на постійно діючий, безперервний фактор розвитку.

По-третє, швидкість змін, що відбуваються в економіці, сферах виробництва та споживання, стає безпрецедентно високою – те, що ще вчора було новим, на сьогодні вже не може бути актуальним.

Динамічний соціально-економічний розвиток лідируючих країн глобальної економіки спирається базується виключно на інноваціях на діючих системах інноваційно-інвестиційного розвитку. У основі матриці світового виробництва наукомісткої продукції перебувають близько 50-ти макротехнологій, кожна з яких дає сукупність знання і містить сотні конкретизованих технологій та виробничих можливостей з метою випуску товарів та послуг, а також група провідних економік світу, які контролюють 4/5 світового виробництва наукомісткої та техноємної продукції і 80% цього ринку. Серед цих технологій США контролюються 22, Німеччиною – 8–10, Японією – 6–8, Великобританією та Францією – по 3–5. По одній макротехнології припадає на Швецію, Норвегію, Італію та Швейцарію, а решту (3–4) контролюють усі інші країни. До Сінгапуру, Тайваню та Китаю було свого часу імплантовано одиничні критичні макротехнології з провідних індустріальних країн.

Як наслідок, США щороку отримують у результаті експорту наукомістких технологій приблизно 700 млрд дол. США, Німеччина – 530 млрд дол. США, Японія – 400 млрд дол. США. На даний момент загальні масштаби світового ринку наукомісткої продукції дорівнюють приблизно 2,3 трлн дол. США. Із зазначеної суми припадає: 39% – на США, 30% – на Японію, 16% – на Німеччину [1].

Тривалий час світовими лідерами в сфері інновацій, найбільш інноваційними державами та ринками з високим рівнем розвитку національних інноваційних систем, а також систем інноваційно-інвестиційного розвитку вважались США та Європейський Союз. Але з часом відбулись суттєві зміни в світовій розстановці сил на полі інноваційного розвитку держав, де все частіше досягають лідерських позицій з цього питання держави Азіатського регіону.

Як показують результати історико-економічного аналізу змін технологічних укладів, у такі періоди відбувається різка дестабілізація системи міжнародних відносин внаслідок її перебудови та налаштування на нові умови функціонування. Демонтаж старого та формування нового світового порядку супроводжується зміною лідерів світового

економічного розвитку, а перебіг таких змін відбувається на тлі зростання турбулентності міжнародної та міжнародної економічної безпеки, політичних, військово-політичних, міжнародних економічних конфліктів, здатних, як показала історія людства, досягти рівня світових війн.

Виклики, загрози і наслідки російської агресії та гібридної війни проти України і країн демократії вимагають трансформації системи міжнародної економічної та міжнародної інвестиційної безпеки, процесів розбудови адаптивних механізмів забезпечення національних економічних інтересів України й країн євроатлантичного співтовариства. Потребує зростання рівень продуктивності міжнародних організацій, переоцінка ролі та впливу латентних структур світової політики на ефективність глобального інноваційно-інвестиційного розвитку.

У якості провідних секторальних, національно-суверенних та просторових детермінант трансформації інноваційно-інвестиційного простору вбачаються наступні:

- фінансова та інвестиційна безпека інноваційно-інвестиційного розвитку в умовах Четвертої Промислової революції;
- глобалізація, глокалізація і когезія геопросторової економіки у фокусі регіонально-національно-глобальної взаємодії;
- кліматичні зміни та імперативи декарбонізації і зеленого переходу.

Серед сутнісних аспектів та ключових середовищ функціонування і розвитку глобальної та суверенних національних систем інноваційно-інвестиційної розвитку виділимо такі:

- кількісні та якісні передумови та необхідність конструювання нового міжнародного економічного порядку в умовах зростання загроз та викликів дивергенції глобального розвитку та формування осі розвитку «Північ –Південь»;
- пандемічні та пост- пандемічні ризики та їх вплив на глобальне виробництво, споживання і людський капітал (2019-д.ч.);
- продовольча криза (2022);
- світова енергетична криза (2021–2022).

На даний час саме інноваційна спроможність та здатність вибудувати модерну траєкторію інноваційно-інвестиційного розвитку відіграють домінуючу, а можливо, і вирішальну роль у визначенні кола тих держав – учасників глобальної конкуренції, які досягатимуть процвітання та лідерства на світовій арені в осяжній перспективі.

Список використаних джерел:

1. Innovation Measurement: Tracking the State of Innovation in the American Economy. Department of Commerce USA. URL: www.innovationmetrics.gov (дата звернення: 28.10.2020).